

نور صدا حرکت

برای آموزش

دکتر محمد رضا سرکارآرانی

اشاره

تجربه دوران کرونا ظرفیت‌های بی‌بدیل آموزش‌های برخط و مجازی را آشکار ساخت. لذا عموم متخصصان به این باور رسیده‌اند که مدرسه نمی‌تواند از ظرفیت ارزشمند فضای مجازی چشم‌پوشی کند. اما سؤال جدی آن است که در شرایط حضوری نسبت معلم با فضای مجازی و فناوری‌های نوین چیست؟ آیا پداگوژی در خدمت فناوری‌های نوین است یا فناوری‌های نوین در خدمت پداگوژی؟

تدریس سخنرانی نیست

اینکه «تدریس سخنرانی نیست» را می‌دانستیم، اما تاکنون در فضای شیشه‌ای تدریس نکرده بودیم. حالا پیچیدگی آموزش، کیفیت یادگیری، آثار نابرابری کیفیت تدریس و شرایط رهاشدگان و ترک تحصیل کردگان بهتر درک می‌شود. در نتیجه، گفت‌وگو درباره ضرورت غربالگری برنامه‌های درسی و محتوای کتاب‌های درسی رونق گرفته است.

تشکیک در تأثیر این همه محتوای آموزشی تکلیف‌اندیش و نیاز آن‌ها به هرس، توجه مخاطبان بیشتری را به خود جلب کرده است. حالا این پرسش حرفه‌ای که کتاب درسی چه ویژگی‌هایی دارد، همه‌گیر شده است و گفت‌وگوهای اجتماعی درباره آن بیش از پیش رونق گرفته و فهم‌پذیرتر شده‌اند. بحران همه ما را هوشیارتر کرده است و فرزندانمان ما را هوشیار کرده‌اند تا ببینیم چه در گوش آن‌ها نجوا می‌کنیم و چه به یاد آن‌ها می‌سپاریم.

شرایط تازه همه ما را هوشیار کرده است تا هر کس با ما سخن می‌گوید، تعداد «باید»‌های او را بشماریم. آیا شما می‌شمارید؟ به نظرم بچه‌ها می‌شمارند! من همیشه می‌شمارم. شما نیز چنین کنید. تازه به هوش آمده‌ایم ببینیم آنچه می‌گوییم و می‌شنویم، دانش زنده است یا مرده! و از کدام عهد است؟ برای کدام سرزمین است؟ آیا این کوشش‌ها با عاملیت یادگیرنده نسبتی دارند و حق و اختیار او را به رسمیت می‌شناسند؟ و در اساس آیا به یادگیری و تربیت می‌انجامند؟

روش‌های ارزشیابی دانسته‌ها که به سرعت سرنوشتی جز فراموشی ندارند، اکنون موضوع گفت‌وگوهای مدرسه، خانواده و جامعه شده‌اند. انگشت‌های اشاره‌ای که تا دیروز تنها معلمان و مدرسه را هدف گرفته بودند، حالا مدیران ارشد، تصمیم‌گیران آموزشی، شوراهای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزان درسی، مؤلفان کتاب‌های درسی، کیفیت و حجم و میزان اثربخشی بخش‌نامه‌های ستاد را نشانه گرفته‌اند.

مسئله چیست؟

به تدریج در شرایط تازه متوجه تفاوت میان «فناوری در آموزش» و «فناوری برای آموزش» با فناوری آموزشی شدیم. فناوری آموزشی

رشته‌ای تخصصی است که به فرایند طراحی آموزش و صحنه‌پردازی یادگیری در تعامل با ابزار، محتوا، افراد و هدف‌ها می‌پردازد.

طراحی در اینجا به معنی گفت‌وگوی اثربخش با همه اجزای مادی و غیرمادی موقعیت‌های یادگویی در ساحل، دریا، بازار و مسجد است. برای مثال، فرزندان روستایی ما دیرزمانی از کنار مزرعه‌های گندم یا پشته‌های قنات‌های آب عبور می‌کردند و به مدرسه می‌آمدند. حکمت و فرایند عمل قنات‌ها و سامانه حیات مزرعه‌های گندم برای آن‌ها و معلمانشان فرصت‌های اثربخش آموزش بودند و فرایند یادگیری را تسهیل و غنی می‌کردند، ولی ما از آن‌ها به‌خوبی استفاده نمی‌کردیم.

اندیشه درباره سیر تحول بار معنایی یادگویی و مطالعه در نقش فناوری «در» آموزش و «برای» آموزش و فناوری آموزشی، ما را متوجه نظریه‌های تازه شناختی و یادگیری، رویکردهای آموزشی و تربیتی اثربخش و روش‌های اندیشه، عمل و بازاندیشی تدریس در مدرسه و کلاس‌های درس، به‌صورت‌های حضوری و مجازی یا از راه دور می‌کند.

حاصل این اندیشه و بازاندیشی‌ها ما را توانا می‌کند تا در استفاده از ابزار و عبور از فناوری در آموزش و برای آموزش به «فناوری آموزشی» که به معنی طراحی آموزشی و صحنه‌پردازی یادگیری است، ارتقا پیدا کنیم. در این شرایط است که هم تدریس هیجان‌انگیز و هم یادگیری شوق‌انگیز می‌شود و در نتیجه کیفیت یادگیری ارتقا می‌یابد. بنابراین، آموزش سخنرانی نیست، بلکه صحنه‌پردازی یادگیری است که متناسب با نیاز و درکی از توانایی و حضور تک‌تک بچه‌ها «طراحی» می‌شود.

در این صورت متوجه می‌شویم صحنه‌پردازی یادگیری یک‌نفره و خودبده‌خودی یا در میان خودمان به‌عنوان معلم ممکن نیست، بلکه به گفت‌وگوهای سازنده با موقعیت یادگویی نیاز دارد که تک‌تک بچه‌ها در آن‌ها دیده می‌شوند، حضور دارند و روابط میان آن‌ها و حقوق و نیاز و توانایی‌شان به رسمیت شناخته می‌شود.

در مجموع، چالش‌های کرونا همه را به مطالعه فراخوانده است تا بار دیگر به یادگویی بیندیشیم و در فناوری‌ها به مثابه پرسش‌هایی هیجان‌انگیز و محرک‌های برانگیزنده نظر کنیم و نه صرفاً به راه‌حل‌ها!